

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Татяна Николаева Фед,**

Нов български университет (София), департамент „Нова българистика“,

2.1. Филология (05.04.03. Руска литература), диплома за доцент № 23313

от ВАК/19.12.2005 г.,

член на научно жури за защита на дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ от **Грета Стефанова Хараланова-Разсуканова** в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология.

Дисертационният труд на **Грета Стефанова Хараланова-Разсуканова** „Харалан Ангелов – поетика и граждански идеи“ е разгърнат на 420 страници. Структурата включва увод, пет глави, заключение, приложение от 11 непубликувани документа и 235 единици библиография. В съвременното българско литературознание настоящата дисертация е първият опит да се идентифицира и анализира стихотворното творчество на поета и общественика Харалан Ангелов (1845-1904).

В увода се обосновава актуалността и предмета на изследването, поставя се **целта на дисертацията:** литературно-историческа и културно-историческа нова рецепция на художествените текстове на забравения възрожденец Харалан Ангелов и обективно определяне на мястото му в дискурса на националното преди образците на модернистичната поетика, наложени от литературния канон, както и систематизиране на обхватни проучвания за обществената и административната дейност на Ангелов – успешна реализация на неговите граждански идеи. Тази основна цел проектира няколко **подцели:** чрез обобщаване на приноса на Харалан Ангелов за националното книжовно наследство и за съграждане на

българската държавност да се разшири „рамката“ на представата за него не само като възрожденски даскал поет; подлагане на преоценка категорични внушения за възрожденското литературно развитие; проблематизиране на каноничното противопоставяне между просветители и революционери.

Поставените от изследователката цели определят и конкретните **задачи** на дисертацията: обнародване на ръкописи на Харалан Ангелов, непознати в публичното пространство; в максимална степен да бъдат установени архивните източници на информация за живота и литературното творчество на Харалан Ангелов, разпръснати в различни фондове; стимулиране на проучванията на възрожденските литературни текстове.

Всяка от петте глави на научното изследване започва с епиграф, който има интертекстуална функция. Епиграфите въвеждат в аксиологичното поле, което определя целите и задачите на дисертацията.

Целите и задачите определят **методологията** на изследването: в текста се прилагат различни изследователски методи: сравнително-съпоставителен, културно-исторически, психоаналитичен и психобиографичен.

Предмет на научното изследване е поетиката на творчеството на Харалан Ангелов като литературно явление в хоризонта на възрожденския паратекст.

Първа глава, „**Харалан Ангелов – едно канонично отсъствие на границата на Възраждането и Модерността**“, с две подглави – *1.1 Канони и еталони. Неканоничният Харалан Ангелов в модела на неизбежните културни грешки* и *1.2. Предосвобожденски травматизъм на българската възрожденска интелигенция и нейните следосвобожденски трансформации*, защитава концепцията, че във великата промяна на обществото всички са „главни герои“ – и

революционерите със сабята, и будителите с книгата, и администраторите с документацията.

Във втора глава, **„Поетическите медитации на Харалан Ангелов. Творецът – между българските „стари“ и българските „млади“.** **Етически и естетически образи и символи“**, с две подглави – 2.1. *Наивно-сентименталната различност в поезията на Харалан Ангелов. Идеята за етическата държава, етическия и естетическия човек* и 2.2. *От романтична образност към символистични психически изживявания. Лирически текстове на Харалан Ангелов – по средата на незавършената*, за първи път книжовната продукция на шуменския поет е изследвана през призмата и на психоаналитичния, и на психобиографичния метод. Отделено е внимание на определени текстове от ранната предосвободенска наивно-сентиментална лирика на Харалан Ангелов, които са с акцент на държавата като идея и фантазъм.

Трета глава, **„Обществена и културна отговорност на гражданина Харалан Ангелов“**, с две подглави – 3.1. *Харалан Ангелов – учител, просветител, читалищен организатор – „на ползу роду“* и 3.2. *От възрожденските граждански идеи към политическите дела в следосвободенска България – за промяна на ценностите*, предоставя информация за резултатите от задълбочени изследвания на архивни единици от различни фондове във връзка с активната дейност на Харалан Ангелов – като учител, но и като един от участниците в съграждането на българската модерна държавност. При интерпретирането на емпиричния материал са приложени компонентният и концептуалният анализ. Четири документа са проучени за първи път, като са обобщени съответните наблюдения и изводи. Учителският дневник на Харалан Ангелов от 1870 г. е напълно неизвестен към момента. Трета глава на дисертацията поставя в полето на значимостта гражданските идеи на Ангелов. Обобщава приноса

на шуменеца за промяна на духовно-културното битие на българина както в последното десетилетие преди Освобождението, така и след 1878 г. Отделено е място и на патриотичните знаци от дейността на Ангелов, които отсъстват от досега познатата биография на изследвания автор.

Четвърта глава, **„Другото „лице“ на човека Харалан Ангелов – извън политиката и изкуството. Другото „лице“ и на паметта“**, с две подглави – *4.1. Стъпки в неочакваното* и *4.2. Метаморфозите на паметта от вчера и днес*, обобщава проучванията на интереси, занимания, развлечения и увлечения на Харалан Ангелов, които са извън мрежата от административни задължения и политически ангажименти. Тази поредна другост е вид свобода човекът Харалан Ангелов да бъде себе си – българин, но и европеец. Интересът към нумизматиката и археологията не остава само в ограничения обхват на нетрадиционно, специфично и модерно хоби. Откроени са новите ценностни ориентири на Харалан-Ангеловото търсачество – изучаване на културата по българските земи с „попълване“ на познанието за исторически събития, ново гражданско поведение за опазване на старината, популяризиране извън Балканите на славното културно-историческо наследство.

Пета глава, **„Харалан Ангелов и маршрутите на душата. Непубликувани страници“**, съдържа 11 (единадесет) архивни документа – емпиричен материал от ДА – Шумен, ДА – Сливен и от личен фонд в Жеравна, които са свързани с творчеството на Харалан Ангелов, с учителската му работа в Жеравна и с граждански изяви след Освобождението. 9 (девет) от текстовете са ръкописи, които се публикуват за първи път, а някои от тях са и новооткрити. Един от другите оригинали е авторска занимателна задача на Харалан Ангелов. Обнародвана е и първата страница от негова тетрадка с ранни стихотворения. Интегрална част от дисертацията е Приложението в дигитализиран вариант. Към него

има още 5 (пет) файла с допълнителна информация за поета, композитора и нумизмата Харалан Ангелов. Публикуваният текст на песента по повод заклеването на българската войска в Шумен е за съпоставка със същото произведение, но вече със заглавие „Завет“, след като Борис Йоцов го редактира. Друг файл съдържа нотите на конкретната песен – отново дело на композитора Харалан Ангелов. Същият файл съдържа и кратко стихотворение – възможна идея и за патриотична песен – вероятно следосвободенска творба. Двете скици на златни монети със съответните описания към тях са забавно отклонение към неприкритата страст на шуменеца – нумизматиката.

Основни приноси на дисертационното изследване

Конкретната научна работа е първото монографично изследване на текстовете на Харалан Ангелов извън общоприетия хронологически принцип – епоха – творчество. За първи път в българското литературознание е осъществено комплексно проучване на авторската книжовна продукция като отражение на специфични черти от фигурата на шуменския възрожденец.

Научното изследване определя ново място на Харалан Ангелов в системата от литературни процеси – на художествената граница *традиция* – *модерност*, далечен предходник на българския модернизъм – и повече от 40 години преди най-представителната естетическа доктрина в литературното пространство – символизма.

Дисертацията е приносна и с обнародването и рецепцията на непубликувани лирически творби на Харалан Ангелов, както и на текстове в проза, останали извън вниманието на специалистите изследователи. Това обогатява с официални документи книжнината на Възраждането.

Обобщен е приносът на изследвания автор за възрожденското литературно наследство, неоснователно подценяван както след Освобождението, така инерционно и в съвременната културна ситуация.

Обогатена е представата за спецификата на Българското възраждане, като научната работа би могла да провокира по-задълбочен и коректно обоснован подход към текстовите извори за създаване на нови тези, аргументирани концепции и класификации.

Трудът подлага на преосмисляне категорични внушения, които са в основата на националния литературен канон. Новият ракурс към тяхното възприемане разширява периметъра за коригиране на евентуални неточности или погрешни заключения, както и за бъдещо изработване на нова оценъчна система за определяне на мястото и ролята на една личност в националния живот.

При съчетаване на изследователския метод с интерпретиране на обемен и несистематизиран емпиричен материал е осъществено мащабно проучване на учителската, административната, гражданско-обществената дейтелност на Харалан Ангелов. Обобщена е познатата и новата информация за неговия принос в строителството и издигането на българската държавност.

Дисертацията е опит и възможност забравеният шуменски поет и политик да бъде „добавен“ в националния литературно-исторически живот с правилната употреба на рожденото си име – Харалан Ангелов Василев. Конкретният акцент е показател за необходима прецизност на бъдещи изследвания.

Резултатите от проучването на голям обем архивни документи могат да стимулират интереса към архивното фондово наследство и да създадат перспективи пред развитието на литературно-историческото знание за Българското възраждане.

В Заключението се правят изводи от проведеното изследване.

Наред с посочените от докторантката в дисертацията и автореферата приноси, с които съм напълно съгласна, намирам за необходимо да подчертая следните положителни моменти:

– Дисертационният труд е закономерен резултат от огромна и трудоемка изследователска работа, която дава изключително здрава основа не само за изводите, с които завършва, но и за бъдещи проучвания.

– Дисертантката показва много добро владение на инструментариума на литературоведския анализ, задълбочено изследва художествения текст, добросъвестно и коректно се позовава на източниците.

– Обхванат е и е осмислен достатъчен критически материал. В текста ще намерим ценни наблюдения.

– Грета Хараланова-Разсуканова въвежда в българския научен оборот нова изследователска тема.

Освен дребни технически неточности нямам други забележки към труда.

Авторефератът отразява основното съдържание на дисертацията. Тук имам една забележка: обемът на автореферата е прекомерен – 90 стр., не се налага да бъде включено съдържанието, някои цитати и епиграфи. Целта на автореферата е в синтезиран вид да представи дисертационния труд.

Публикациите по темата на дисертацията са три /което е напълно достатъчно/:

1. Харалан Ангелов – извън българската литературна памет. (2020). В: *Медии и език. Електронно списание за научни изследвания по медиен език [онлайн]*. (8). Публикуван 27.06.2020 г.

2. Неосъщественият поет Харалан Ангелов – осъщественият варненски кмет европеец. (2020). В: *e – Journal VFU – електронно списание – (ВСУ) Черноризец Храбър*. (13).

3. Модусите на разбирането и премълчаната поезия на Харалан Ангелов. (2020). В: *Страница: Литературно списание*. (4), с. 172.

Посочените публикации са в научни издания от списъка на НАЦИД.

Заключение

Дисертационният труд на **Грета Стефанова Хараланова-Разсуканова** „Харалан Ангелов – поетика и граждански идеи“ се вписва в съвременната литературоведска българистика и е стойностен и като намиране на собствен проучвателски профил, и като реализация на замисъла. Изследването е приносно и перспективно. Изследователските похвати са разнообразни. В текста има не само наблюдения, анализи, коментари, но и трасиране на по-нататъшни проучвания.

Заявявам своята положителна оценка за представения дисертационен труд. Считаю, че в своята завършеност той показва задълбочените теоретични познания на кандидатката и способността ѝ да провежда самостоятелни научни изследвания. Предлагам на уважаемите членове на научното жури да вземат решение за **присъждане на Грета Стефанова Хараланова-Разсуканова образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност 2.1. Филология.**

Дата: 29.07.2021 г.

София

Член на журито:

(доц. д-р Т. Фед)